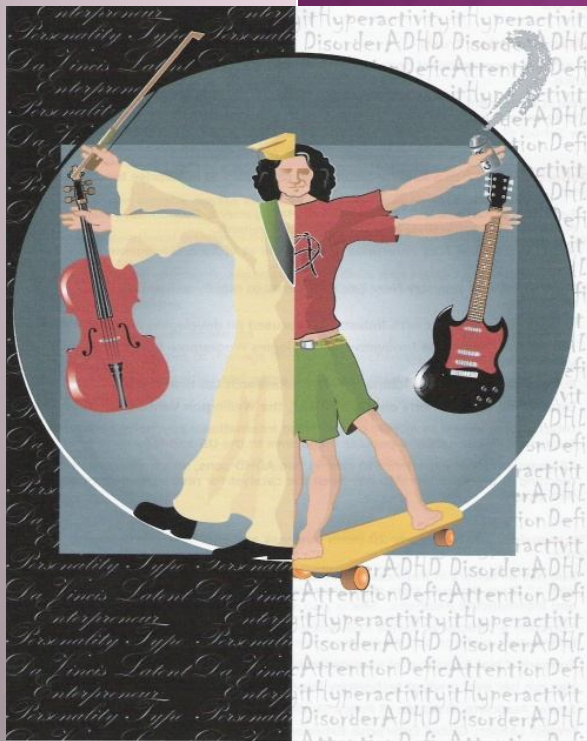

Πρόγραμμα εκμάθησης κοινωνικών δεξιοτήτων σε παιδιά με ΔΕΠΥ και/ή προβλήματα συμπεριφοράς

Λεωνίδου Τόνια,
εκπαιδευτικός ειδικής αγωγής
3^ο Ειδικό σχολείο Ευόσμου

ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ ΔΕΠΥ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ => ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΚΟΙΝΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

- 80% των ατόμων με ADHD έχουν και δεύτερη διαταραχή και 60% αυτών έχουν δύο ή περισσότερες

Σύμφωνα με το DSM-IV-TR:

- Στο 50 % των ατόμων με ADHD συνυπάρχει Διαταραχή της Διαγωγής ή Εναντιωτική Προκλητική Διαταραχή
- Περίπου το 50% των παιδιών με Σύνδρομο Tourette έχουν και διάγνωση ΔΕΠΥ. Γι' αυτό οι κλινικοί αναφέρονται στην «τριάδα των συνυπαρχουσών διαταραχών»: ΔΕΠΥ, Εναντιωτική Προκλητική Διαταραχή και Σύνδρομο Tourette.

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΔΕΠΥ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

◇ Τα βασικά συμπτώματα της ΔΕΠΥ από τη φύση τους αναμένεται να δημιουργούν προβλήματα στις κοινωνικές συνδιαλλαγές με συνομηλίκους , αφού :

- Η ελλειμματική προσοχή δυσκολεύει την απόκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων με μάθηση μέσω παρατήρησης (Cunningham, Siegel & Offord in Hoza, 2007) και την παρακολούθηση των κοινωνικών νύξεων (Landau & Milich, 1988)
- Η υπερκινητικότητα/παρορμητικότητα προκαλούν συμπεριφορές χωρίς όρια και υπερβολικές που γίνονται αποστροφικές για τους συνομηλίκους (Whalen & Henkelr, 1992 in Hoza, 2007)

◇ Έχουν δυσκολία να επιλέξουν τις κατάλληλες κοινωνικές λύσεις για τη διατήρηση της φιλίας και την επίλυση συγκρούσεων (Grenell, Glass, & Katz, 1987 in Hoza, 2007)

Η ΦΙΛΙΑ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΔΕΠΥ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

- ◉ 70% των παιδιών με ΔΕΠΥ και προβλήματα συμπεριφοράς δεν είχαν καθόλου ανταποδοτικές φιλίες (Gresham et al., 1998)
- ◉ Αυτο-αναφορές παιδιών με ελαττωματική προσοχή δείχνουν ότι έχουν φιλίες χωρίς οικειότητα και συναισθήματα αξιοπιστίας (Rielly, 2004 in Normand, Schneider & Robaey, 2007)
- ◉ Η απόδοση «ταμπέλας» και η απόρριψη προκαλούν στα παιδιά με ΔΕΠΥ μεγαλύτερη αρνητική, επιθετική και εγωκεντρική συμπεριφορά (Gentschel & Laughlin, 2000)
- ◉ Χρειάζεται τουλάχιστον ένα χρόνο ή και παραπάνω να αναιρεθεί η κακή φήμη, να αντικατασταθεί με φιλίες και να αναδιαμορφωθούν οι προσδοκίες για το παιδί (Taylor, 1994 in Gentschel & Laughlin, 2000)

ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΦΙΛΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΔΕΠΥ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

◇ τα παιδιά με ΔΕΠΥ είναι σημαντικό να μάθουν πώς να αποφεύγουν να κάνουν παρέα με λάθος ανθρώπους (Morrison, 1996 in Gentschel & McLaughlin, 2000)

◇ Οι φίλοι που αρχικά προσεγγίζουν ο ένας τον άλλο λόγω του κοινού ενδιαφέροντος για αντικοινωνικές συμπεριφορές εμπλέκονται όλο και περισσότερο μαζί σε παραπτωματικές συμπεριφορές (Αναγνωστάκη, 2008)

=> χρειάζεται να διδαχθούν ακόμη και το πώς να διαλέγουν φίλους

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

- Αξιολόγηση δυνατοτήτων και αδυναμιών (παρατήρηση, συνέντευξη παιδιών βάσει της θεωρίας του νου, ...)
- Σχεδιασμός παρέμβασης και στοχοθεσία
- Εφαρμογή παρέμβασης
  1. συνεχής εναλλαγή διδακτικών αντικειμένων
  2. συνεχής εναλλαγή ενισχυτών
  3. στόχος η γενίκευση
- Αξιολόγηση παρέμβασης

- Σχέση δασκάλου-μαθητή (Βασιλείου, 2007)

- «Η σχολική τάξη ως κοινότητα ενδιαφέροντος» (Γκούσια-Ρίζου, 2004)

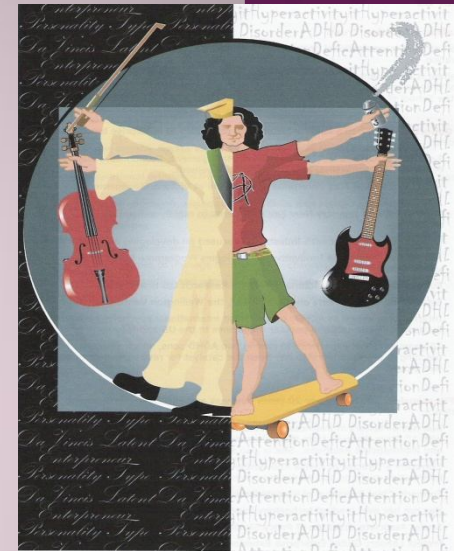
Διαμορφωση φιλοσοφίας βάσει του The Seeking Da Vincis Project

(Gilbertson Deb & Fitzmaurice Sue,
Te Kaihau Education Trust, Νέα Ζηλανδία, 2006)

- ◉ Η θετική θεώρηση των συμπτωμάτων της ΔΕΠΥ

→ τα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς των παιδιών με ΔΕΠΥ είναι σχεδόν ένας καθρέφτης των χαρακτηριστικών της συμπεριφοράς των πιο επιτυχημένων επιχειρηματιών, καλλιτεχνών και ηθοποιών και πιθανότατα όλων των κωμικών.

- ◉ Αυτοί οι άνθρωποι δεν έχουν ελλειμματική προσοχή, αντίθετα προσέχουν τα πάντα και η υπερκινητικότητά τους μπορεί να είναι βάρος για τους γονείς και δασκάλους, αλλά αν διοχετευθεί κατάλληλα, μπορεί να συμβάλει σε μία απίστευτα δημιουργική ζωή.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ-

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
ΑΝΑ ΕΝΟΤΗΤΑ ΣΤΟΧΩΝ

ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ

ΣΤΟΧΟΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ

- ◉ Να θεσπιστούν όρια και κανόνες και να μάθουν τα παιδιά να τους ακολουθούν
- ◉ Να μάθουν τα συναισθήματα και να τα εκφράζουν κατάλληλα
- ◉ Να διακρίνουν τις καλές από τις κακές σκέψεις και πράξεις
- ◉ Να σέβονται και να εκτιμούν την προσφορά ή την απώλεια των άλλων (εξέλιξη ή απόκτηση ενσυναίσθησης)
- ◉ Να μάθουν να συνεργάζονται σε ομαδικές εργασίες
- ◉ Να σέβονται την εναλλαγή σειράς στο παιχνίδι
- ◉ Να αποκτήσουν δεξιότητες επίλυσης προβλήματος
- ◉ Να μάθουν τρόπους γνωριμίας νέων φίλων.

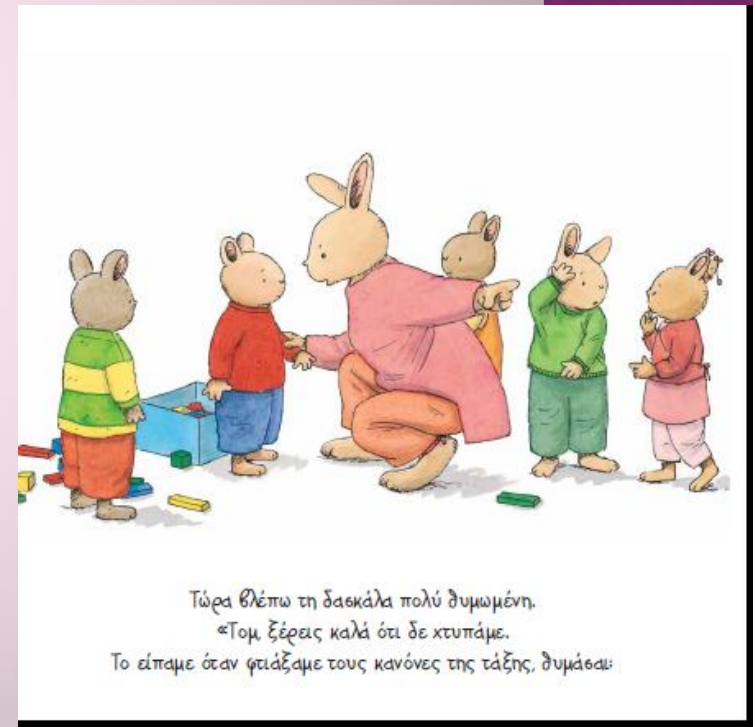
ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

- ◉ Σύστημα θετικής ενίσχυσης
- ◉ Σύστημα αφαίρεσης προνομίων

❖ Άμεση σύνδεση συμπεριφοράς-ερεθίσματος του παιδιού - αντίδρασης του δασκάλου

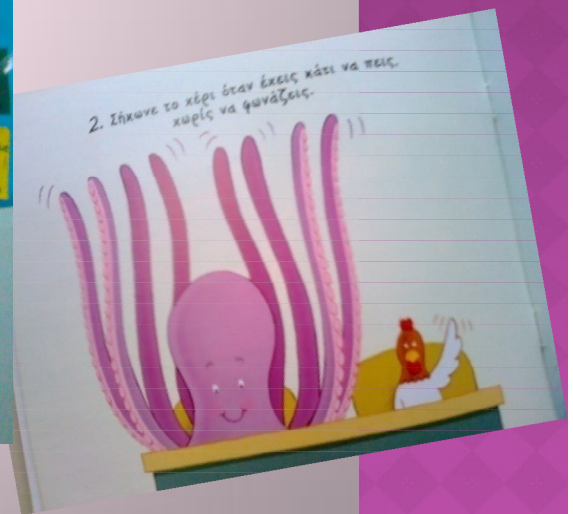
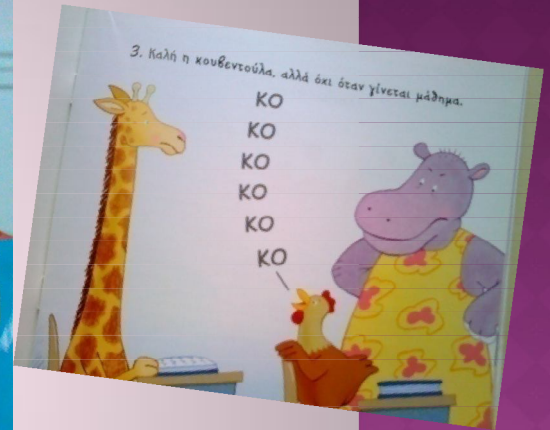
ΑΠΑΙΤΕΙΤΑΙ κατά την εφαρμογή:

- ◉ αποφασιστικότητα
- ◉ δικαιοσύνη
- ◉ σταθερότητα
- ◉ Αυτοπεποίθηση

DeLambilly, “Ο Τομ είναι τιμωρία” 2006

ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ

ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ- ΑΤΟΜΙΚΟΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

❖ Κάθομαι στο θρανίο μου

❖ Δε φωνάζω

Μαθαίνω από το λάθος μου

Όνομα:

Ημερομηνία:

Το λάθος που έκανα ήταν ότι

.....
.....
.....
.....

Το κατάλαβα ότι έκανα λάθος

επειδή.....

.....
.....
.....
.....

Αυτό που έμαθα από το λάθος μου ήταν ότι

.....
.....
.....
.....

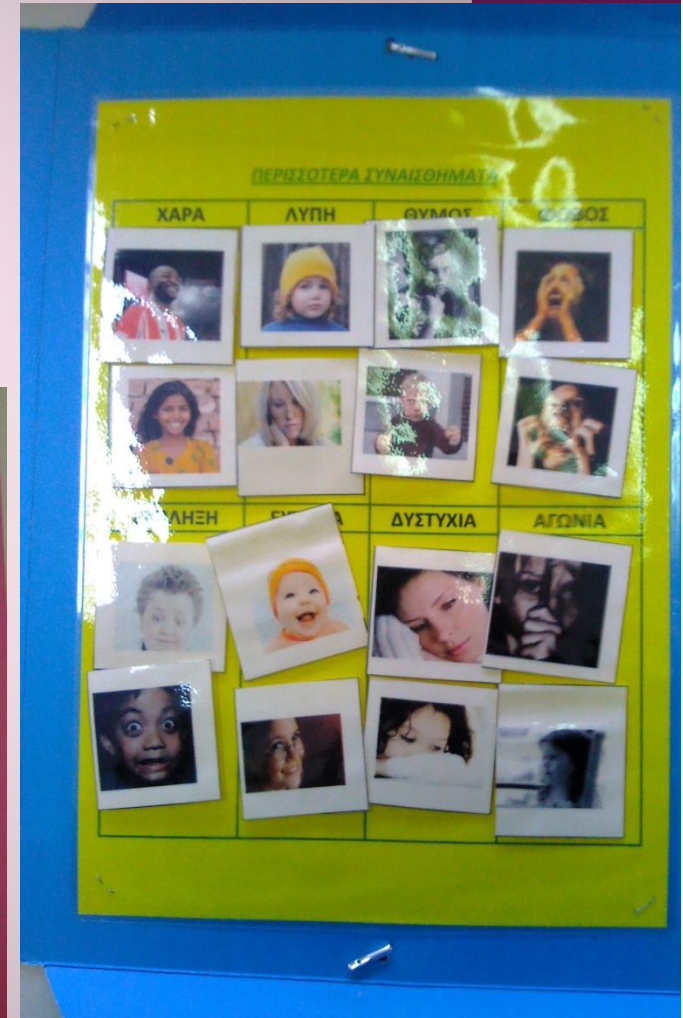

Στο μέλλον μπορώ να αποφύγω το ίδιο λάθος με τους εξής τρόπους:

- .....
- .....
- .....

(Μετάφραση από τον Cheng Gorman, J., *Emotional Disorders & Learning disabilities in the elementary classroom: Interactions and Interventions*, Copyright, 2001, Corwin press, Inc)

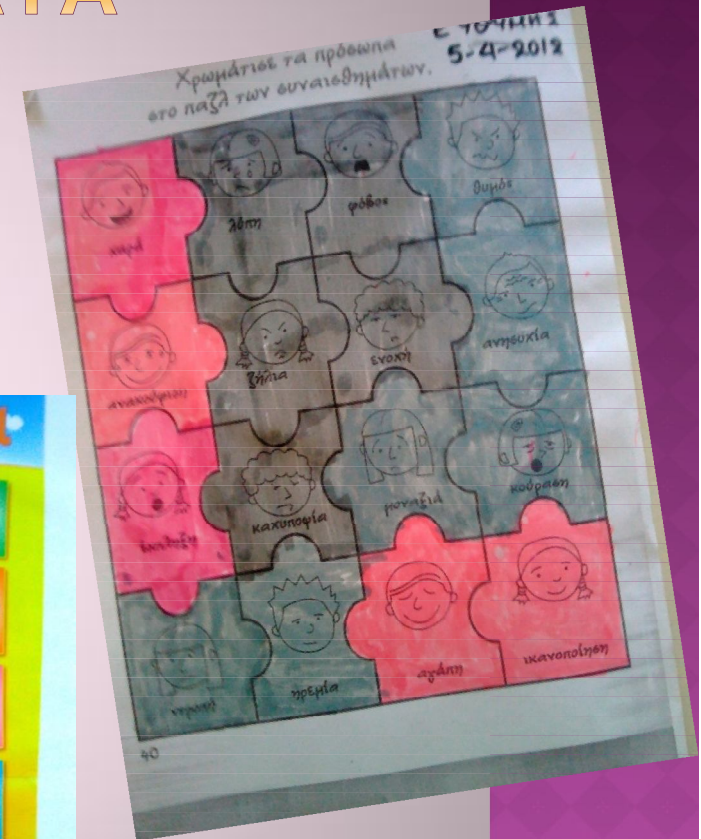
ΜΑΘΑΙΝΩ ΝΑ ΟΝΟΜΑΖΩ ΚΑΙ ΝΑ ΕΚΦΡΑΖΩ ΤΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ

ΜΑΘΑΙΝΩ ΝΑ ΟΝΟΜΑΖΩ ΚΑΙ ΝΑ ΕΚΦΡΑΖΩ ΤΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ

Αναγνώριση, ταύτιση και διάκριση συναισθημάτων

ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ ΜΕ ΠΡΑΞΗ Ή ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

❖ Διάκριση καλών και κακών πράξεων

❖ Καρτέλες συσχέτισης πράξης ή κατάστασης με συναίσθημα
π.χ. «Όταν με μαλώνουν, εγώ νιώθω ...»

❖ Αποτελέσματα καλών κακών πράξεων με ημιτελείς προτάσεις, π.χ.

Αν δε μοιράζομαι τα παιχνίδια με τους φίλους μου, τότε
.....

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗ

66

ΣΧΕΔΙΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Όνομα: [REDACTED] Ημερομηνία: 9-5-2012

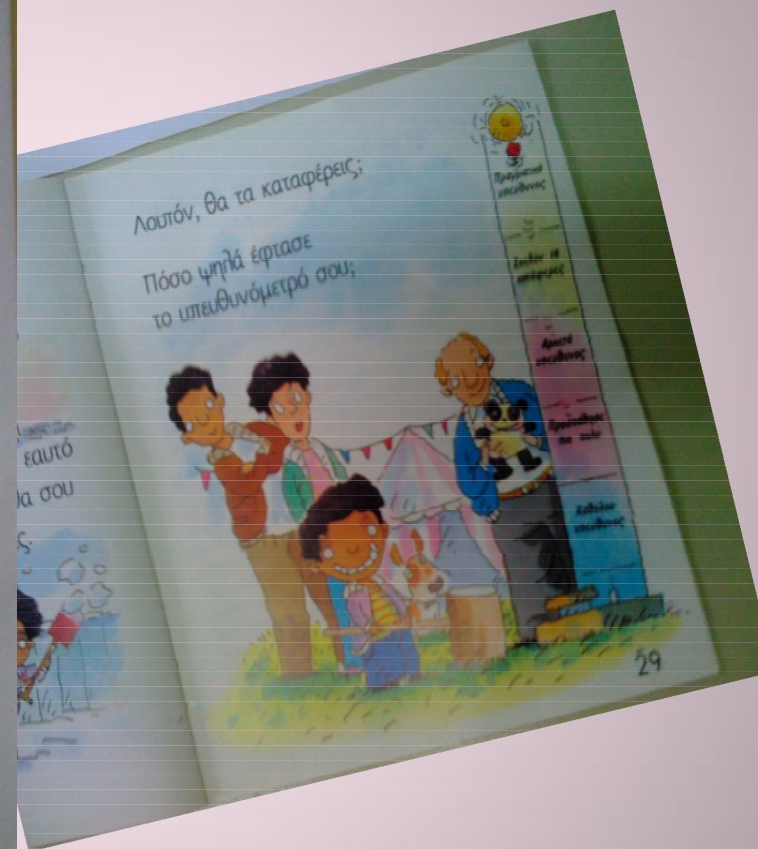

Πότε νιώθω απόρριψη;
Όταν δε με αγαπάνε

Είναι θετικό ή αρνητικό συναίσθημα;
αρνητικό

Τι κάνω όποτε νιώθω απόρριψη;
θυμώνω

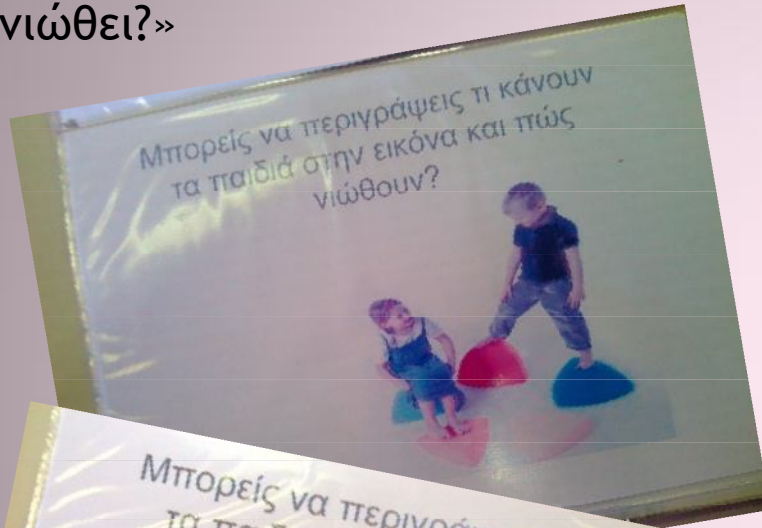
Εάν χρειαστώ βοήθεια, ποιος μπορεί να με βοηθήσει;
Η δασκάλα μου

Αυτός -η, είμαι εγώ όποτε νιώθω απόρριψη

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗΣ

❖ Απεικόνιση καταστάσεων προς συζήτηση «Τι νομίζεις ότι νιώθει?»

❖ Οπτικές υπενθυμίσεις

❖ παιχνίδι με καρτέλες « Πώς θα ένιωθες αν...»

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΘΥΜΟΥ

Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΚΕΛΩΝΑΣ

1. Αναγνώρισε το θυμό σου

2. Σκέψου STOP

3. • Πάρε αναπνοές
• Σκέψου
• Ηρέμησε

4. Όταν ηρέμησεις σκέψου τη λύση

(Beran & Shapiro, 2005)

ΕΠΙΛΥΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

❖ Ημερολόγιο πετυχημένης επίλυσης προβλήματος «Τι έκανα όταν...»

❖ παιχνίδι ρόλων με δαχτυλοκουκλίτσες

❖ «ενεργητική» ανάγνωση παραμυθιών

ΠΩΣ ΛΥΝΩ ΕΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΜΟΥ ΜΕ ΚΑΠΟΙΟ ΠΑΙΔΙ?

Κυκλώνω τις σωστές λύσεις:

1. Αρχίζω τον καυγά και βρίζω?
2. Σηκώνομαι και φεύγω?
3. Αρχίζω να χτυπάω?
4. Λέω στον άλλο τι με ενοχλεί?
5. Το λέω σε κάποιον

μεγαλύτερο που είναι κοντά

Βραβείο ελέγχου θυμού

Δίνεται στον:

.....

.....επειδή.....

.....

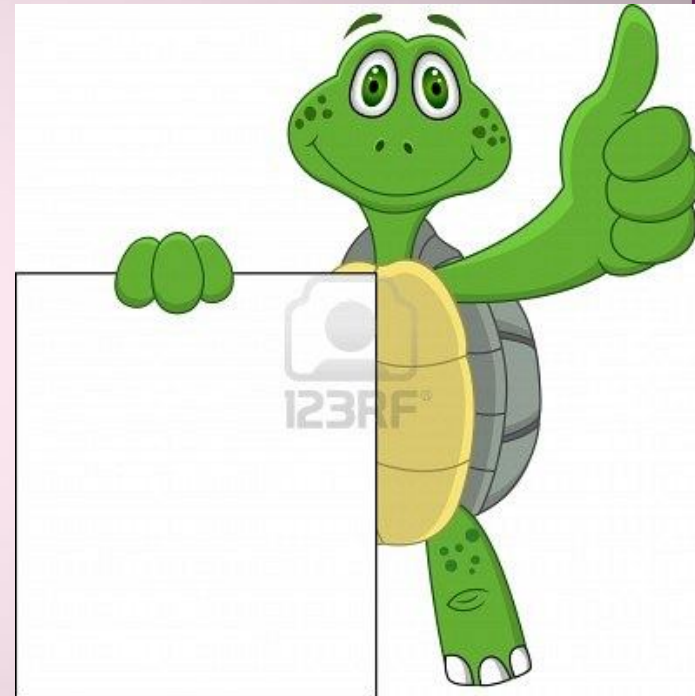
.....

.....

.....

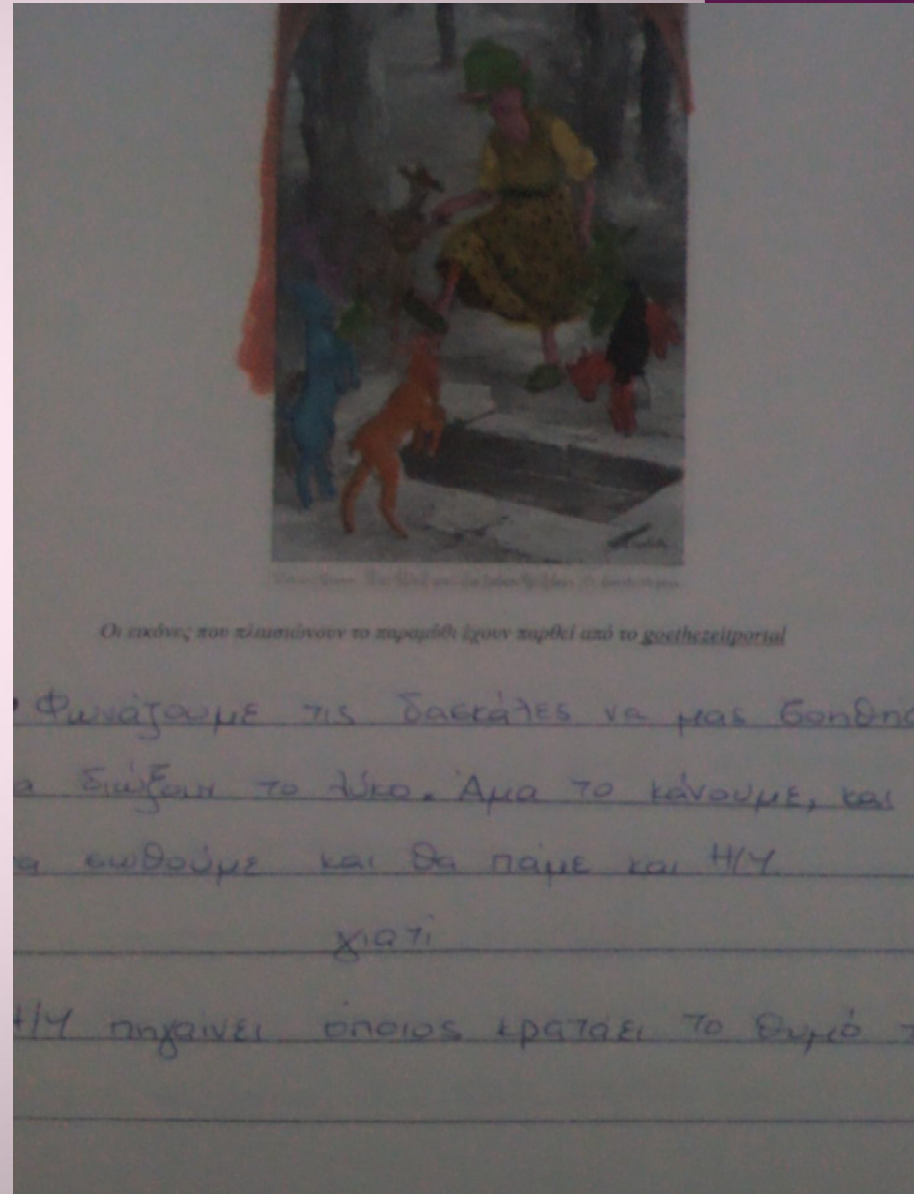
.....

Ημερομηνία:.....

ΓΕΝΙΚΕΥΣΗ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑΣ

- ◉ Κοινωνική ιστορία
«Ο λύκος και τα εφτά
κατσικάκια στο σχολείο»
- ◉ - "Τι έκαναν τα κατσικάκια
όταν είχαν πρόβλημα κι
έλειπε η δασκάλα τους?"
- ◉ -Ζήτησαν βοήθεια από
τους άλλους δασκάλους
να λύσουν το πρόβλημα"

ΦΙΛΙΑ

5-6-12
Τι είναι φίλος;

Φίλος είναι ένα άτομο που δεν ανήκει στην οικογένεια, αλλά είναι σημαντικό για μένα.

Φίλος είναι ένα άτομο που είναι ξεχωριστό, γιατί αρέσουμε ο ένας στον άλλο. Ο φίλος περνά κάποιο χρόνο μαζί μου. Περνάμε ώρα μαζί. Μας αρέσει να κάνουμε πολλά ίδια πράγματα.

Θα βάλω σε κύκλο ή θα υπογραμμίσω ό,τι είναι αλήθεια για μένα.

- ✔ Δεν έχω φίλους.
- ✔ Θα ήθελα να έχω φίλο.
- ✔ Δεν θέλω φίλους.
- ✔ Έχω ένα φίλο. Το όνομα του φίλου μου είναι Κώστας.
- ✔ Έχω πολλούς φίλους. Τα ονόματά τους είναι Ραφαέλα
Γιωργία Κυριακί.
- ✔ Άλλο: _____

Αυτά είναι τα πράγματα που μου αρέσει να κάνω με ένα φίλο:

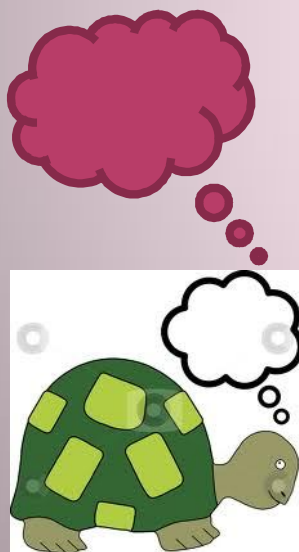
1. Να κάνω μαθήματα
2. Να παίξω πλαστελίνη
3. Να κάνω παζλ
4. Να παίξω αμαξάκια

Πώς να κάνω φίλους;

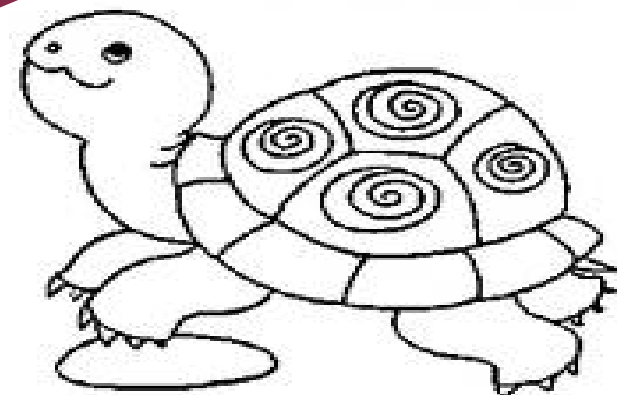
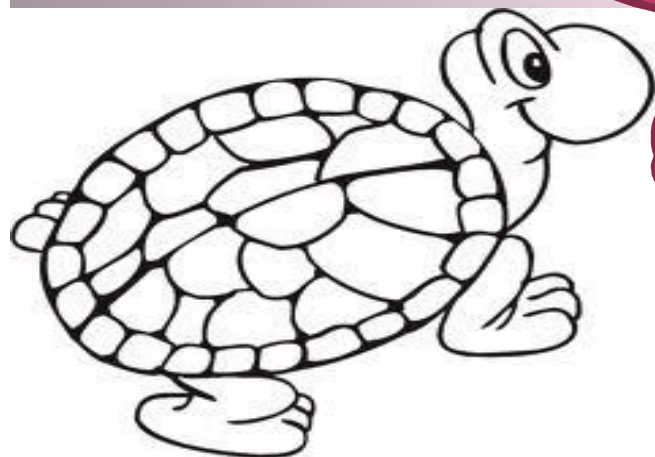
ΠΩΣ ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ΦΙΛΟΥΣ....

ΤΙ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΣΥΖΗΤΗΣΩ ΜΕ ΠΑΙΔΙΑ ΠΟΥ ΤΩΡΑ ΤΑ ΓΝΩΡΙΖΩ?

- 1.....
- .....2.....
- .....3.....
- .....4.....

Turtle

Παίζοντας με τους φίλους

Μερικά παιδιά θέλουν να περνούν πολύ χρόνο με φίλους, παίζοντας και μιλώντας. Μερικά παιδιά θέλουν να παίζουν μόνο τους. Θα σημειώσω ό,τι είναι αλήθεια για μένα.

1. Μου αρέσει:

- να παίζω μ' ένα φίλο τη φορά.
- να παίζω με ομάδα φίλων ταυτόχρονα.
- να παίζω μόνος.
- να παίζω μερικές φορές με φίλους και μερικές φορές μόνος μου.

2. Μου αρέσει κυρίως:

- να παίζω με αγόρια.
- να παίζω με κορίτσια.
- να παίζω με παιδιά μικρότερα από μένα.
- να παίζω με παιδιά μεγαλύτερα από μένα.
- να παίζω με παιδιά που έχουν περίπου την ίδια ηλικία με μένα.
- να παίζω με ενήλικες.
- να παίζω με τον Κώστα (όνομα ατόμου)

3. Όταν είμαι με φίλους μου αρέσει:

- να παίζω μόνος αλλά στο ίδιο δωμάτιο με τους φίλους μου.
- να κοιτάζω τους φίλους μου να παίζουν αλλά να μη συμμετέχω πολύ.
- στην αρχή να βλέπω τους φίλους μου που παίζουν και μετά να παίζω και εγώ.
- να παίζω μαζί με τους φίλους μου την περισσότερη ώρα.
- να μην είμαι καθόλου μαζί τους. Θα προτιμούσα να παίζω μόνος μου.

ΦΙΛΙΑ

ΜΑΘΑΙΝΩ ΠΩΣ ΝΑ ΚΑΝΩ ΦΙΛΟΥΣ

❖ κοινωνικές ιστορίες

❖ οπτικές υπενθυμίσεις

❖ ταχυδρομείο φίλων

Βραβείο Φιλίας αποδίδεται στους:

.....
.....
.....επειδή.....
.....
.....

Ημερομηνία:.....

Ευχαριστούμε για το χρόνο σας!

